

KULTŪRA

MENAS ✠ LITERATŪRA ✠ MOKSLAS

Kovo 11-osios vėliava

V. Tumėno nuotr.

Kovo 11-oji, sekmadienis. Šventė. Vėjyje plevėsuojanči – o gal šaltyje stingstanti ar sunkaus šlapio sniego merkiama – Lietuvos trispalvė. Šimtmečio aidas, einantis per Lietuvą. Ne tik šimtmečio, bet, sakytčiau, ir tūkstantmečio – juk Lietuva kur kas senesnė. Bent jau man Lietuva egzistuoja nuo tada, kai buvo ištartas pirmas lietuviškas žodis. Kai pašauktas lietuvišku vardu ant žemės nusileido dangumi plaukęs ežeras. Kai upė pakeitė vagą, įspėjus jos vardą, o pievos atmerkė mėlynas ir žalias žemės deivių akis.

Net jeigu nėra vėjo ir iš pilko dangaus kranta sunki šlapdriba, vėliava vis vien plevėsuoja – jos audeklą kaip liepsną įpučia vėlių kvėpavimas, angelų trimių aidas, šviesa, kurios kibirkštys žyra nuo dangaus plieno ir sidabro. Nes Kovo 11-oji – atminties šventė. Kai su pagarba minima drąsa ir kilnumas, ištikimybė ir meilė, kai atleidžiama ir susitaikoma, jei atgaila nuoširdi, o taikos troškimas – tikras.

Kaip sunku, kaip slegiančiai sunku trokšti taikos, kai praeitis dar taip karštai ir piktai alsuoja į nugarą!.. Kai echidnos vaikai kelia savo bjaurias galvas, kurių visų nė pats Heraklis su kardu neiškapotų, nes jos, kaip minima sename mite, vis atauga!.. Ir kaip lengva tapti priešais, kai žmonės vedami tuštybės bei malonumų ir galios troškimo!.. Kai iš amžių gelmių, tarsi iliustruodami šių dienų pasaulio realijas, ataidi vieno iš Shakespeare'o sonetų žodžiai: „(...) aš pavargau žiūrėt, kaip menkysta/ Ant karžygio lavono kelia puotą,/ Kaip niekinama priesaika šventa”...

Bet vėliava vis vien plevėsuoja. Ji turi sparnus – dvasių ir angelų. Jos audeklas nuaustas iš kraujo ir ugnies, iš mėlynų žemės deivių akių spindesio ir žalių vandens gelmės paslapčių. Iš geltono vasaros lauko, kvėpiančio saule, medumi, duona ir vaikyste. Iš grakštaus žirgo šuolio ir akinančio raitelio šarvų žerėjimo.

Toji vėliava tokia didelė, kad jos visos net

nematyti – ji kaip vėjo gūsis sklinda virš miesto ir jo apylinkių, vilnija kaip saulėlydžio purpurą, kaip tamsiai vyšninė arčiau nakties tamsa, prabylanti balsais tų, kurie pasiliko šioje žemėje su visa savo širdimi ir siela, nedalindami jos pusiau ar į ketvirčius. Tai jų balsas mes girdime besiplakančios vėliavos šiugždesy – kaip vėtrą, kaip viesulą, kaip išdidų vanago sparnų mostą, kaip perkūno grumenimą ir kaip aksominį žaibo išlydį tamsiame lyg derva tamsos dugne.

Tai mūsų vėliava – protėvių, bendražygių, vaikų ir ainių vėliava, gyvųjų ir mirusiųjų, susitaikiusių ir palūžusiųjų. Tegu plazda, tegu vilnija ji virš Lietuvos, kupina galingiausių ir prasmingiausių žodžių. Ir galios, kuri geba ant žemės nuleisti ežerą ir pakeisti upės vagą, įkvėpti drąsą ir iškelti žmonių likimus.

Renata Šerelytė

SPALVA

*Ar ji gali kitus apšviesti,
Jei pati – tik spektro dalis.
Ko jai reikia – laukų ar miestų,
Kad suprastų – išblės ar išliks?*

*Ar ką nors ji pasauly pakeistų,
Jei išnyktų ir taptų kita,
Ar nuo saulės šviesa įkaista,
Ar įkaitinam ją kakta?*

*Ar ji renkasi mus, ar duona
Ją pasirenka visada?
Ar teisi ji todėl, kad raudona,
Ar kalta todėl, kad juoda?*

*Ar ji žino – kodėl, kur lekia
Iš žvaigždės, vėliavos ar akies,
Ar ji – amžina, ar – plaštakė,
Kurios ryt jau žiedams nereikės?*

*Ar ji turi pradžių ir galą,
Kol atskrieja į mūsų akis?
Saulė leidžias. Nulenkime galvą,
Gal žolė ką nors atsakys.*

Stasys Jonauskas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2018 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Kovo 11-osios vėliava • **2-as psl.** M. G. Slavėnienė. Reformacija po 500 metų. *Quo vadis?* • **3-as psl.** Laura Sintija Černiauskaitė. Šuliny. Ištrauka iš romano • **4-as psl.** Astrida Petraitytė. Kiek išgriebta iš tirštos ir jvairiasluoksnės Vilniaus knygų mugės (2) • **6-as psl.** Ieva Marija Mendeikaitė. Spalvingas „Kino pavasaris“ • **7-as psl.** Erla. Kas žino taką prie šventos versmės • **8-as psl.** Laima Lingytė. *In memoriam*. Unikali briliantinio balso spalva/ Kultūros kronika

Kitame numeryje: Šiuolaikinis Vokietijos menas Lietuvoje • Dar vienas vilko vaikas iš Rytprūsių – „geležinės Marijos“ istorija

Reformacija po 500 metų. Quo vadis?

M. G. Slavėnienė

„Mūsų laikais krikščionybės vienybės klausimas darosi vis aktualesnis. Turime bendromis jėgomis ieškoti bendro kelio į krikščioniškos žmonijos ateitį.“

Baigėsi 2017 metai, kuriuos Lietuvos valstybė paskelbė Reformacijos metais, dedikuotais Reformacijos 500 metų sukakčiais. Lietuvos protestantams tai buvo netikėta maloni naujovė. Reformaciją skirtingai suvokia katalikai. Žinome iš Vakarų Europos civilizacijos istorijos, kad sunku rasti kitą tokį kultūrinį, religinį ir visuomeninį reiškinį, dėl kurio buvo pareikšta tiek prieštaringų nuomonių ir kuris buvo taip įvairiai suvokiamas, kaip Reformacija. Reformacija buvo revoliucija, laužanti ir keičianti Europos bažnytinę, politinę, kultūrinę ir net valstybinę iš viduramžių paveldėtą panoramą. Šiandieniniu ekumeniniu požiūriu istorikai dažnai apibūdina Reformaciją ne kaip kovą tarp dviejų antagonistinių polių, bet kaip dviejų artimai susijusių religijų visumą. Reformacija Lietuvoje sudaro didelę dalį Lietuvos istorijos, šimtmečiams sucementavusi neperžengiamą takoskyrą. Tad pažvelkime į Reformacijos Lietuvoje istoriją iš 500 metų perspektyvos ir į jos reikšmę šiandien katalikams ir protestantams.

Atsakydamas į šį klausimą, šį rudenį Čikagoje evangelikų liuteronų Ziono parapijos klebonas kunigas dr. Valdas Aušra kartu su Mažosios Lietuvos fondu ir draugija suruošė Reformacijos 500 metų sukakties paminėjimo renginių ciklą: dr. Kristinos Blockytės-Naujokės paskaitą „Reformacija Lietuvoje ir jos poveikis“ ir Dariaus Polikaičio diriguojamo meninio ansamblio „Dainava“ koncertą „Soli Deo Gloria“. Rengėjų tikslas – iš šimtmečio atstumo pažvelgti į Reformaciją pro šiandieninę ekumeninę prizmę, iškeliant pozityvų Reformacijos įnašą į Lietuvos istoriją, pabrėžti tarpkonfesinius bendrumus.

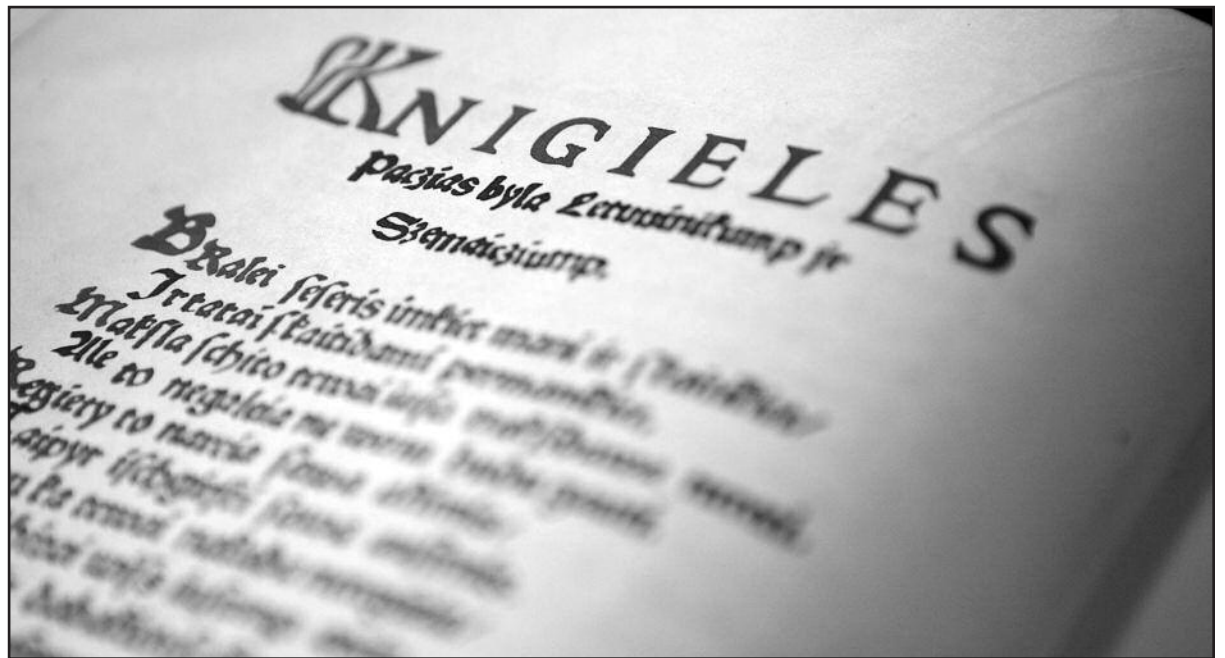
Anot Kristinos Blockytės-Naujokės, Reformacija ir jos idėjos buvo ir yra mūsų tautos, minties, sąvokos ir identiteto dalis, mūsų istorinis paveldas. Ekumeninis judėjimas šiandien mums leidžia vertinti religinę Lietuvos istoriją nekonfrontuojant. Praeitis yra praeitis. Dabartiniu metu aktualiausias krikščionių reikalas, be abejo, yra krikščionybės vienybė, bendro kelio ieškojimas bendromis jėgomis į krikščioniškos žmonijos ateitį.

Svarbieji XVI amžiaus Reformuotos krikščionybės tikėjimo pagrindų skelbėjai buvo Martin Luther Vokietijoje ir Jean Calvin Šveicarijoje. Oficialiai liuteroniškosios Reformacijos judėjimo pradžia laikoma 1517 m. spalio 31 d., kai augustinų vienuolis M. Luther (1483–1546) ant Vitenbergo pilies durų pakabino savo garsiąsias 95 tezes, išdėstė svarbiausius savo religinės doktrinos teiginius ir protestavo prieš atlaidų pardavinėjimą ir nežabotą Romos bažnyčios materializmą.

Martin Luther gimė ir augo Vokietijoje, baigė Erfurto universitetą, įstojo į vienuolių augustinų ordiną, nuo 1508 m. dėstė Vitenbergo universitete. Nors didžiausi bažnyčios autoritetai pasmerkė M. Luther idėjas, visuomenėje jos rado gyvą atgarsį. Jam buvo leista parengti Reformuojamos bažnyčios teologijos pagrindus. 1530 m. Augsburgio reichstage patvirtintas pagrindinis evangelikų liuteronų tikėjimo išpažinimas „Confessio Augustana“. Liuterio Reformacija pasiekė Prūsiją ir mažlietuvius jau pirmame etape ir tapo valstybine religija.

Šiek tiek vėliau Šveicarijoje susiformavo antroji Reformatorių karta, siejama su J. Calvin vardu (1509–1564), vadinamoji „šveicariška“ Reformacijos kryptis. Calvin buvo už Liuterį jaunesnis ir radikalesnis. Jis gimė Prancūzijoje, Paryžiuje baigė teologijos ir teisės mokslus, studijavo Luther idėjas, jų paveiktas atsisakė katalikybės ir 1536 m. išleido Reformuotos Krikščionybės pagrindus „Institutio religionis Christianae.“ Pagrindiniai evangelikų Reformatorių išpažinimo raštai yra „Heidelbergo katekizmas“. Calvin nuo 1541 m. gyveno Ženevoje, kur įvedė griežtą teokratinę santvarką.

Kalvinizmo tradicijoje nuo pat pradžių buvo pa-

VU bibliotekoje eksponuojamas Martyno Mažvydo „Katekizmas“

Reformacijos Lietuvoje 500 metų paminėjimui skirtas plakatas

brėžiama aukštojo mokslo reikšmė. Siaurės Amerikoje dažnai minima judėjų-krikščioniškoji tradicija daugiau tinka kalvinistams, t. y. protestantams-Reformatams, negu katalikams, nes kalvinistai pabrėžė Senąjį Testamentą, o katalikai daugiau remiasi graikų-romėnų pagrindais. Iš žydų tradicijos Reformatai perėmė mokslo svarbą. Panašiai kaip rabinai, Reformatorių kunigai buvo aukšto išsimokslinimo asmenys.

Calvin idėjos prigijo Šveicarijoje ir kitose demokratiškose kapitalistinėse šalyse, ypač JAV. Ten, kur jų išliko dauguma, kalvinistai paliko aukštą darbo etiką, švietimo puoselėjimą, klojo demokratinės apsišvietusios visuomenės pamatus. Kalvinistinė šveicariška Reformacija pasiekė Lietuvos Didžiąją kunigaikštystę pradėjęs valdyti karaliui Žygimantui Augustui, bet po sėkmingos pradžios susidūrė su ilgai trukusia opozicija ir kalvinistai išsilaikė iki mūsų laikų tik kaip religinė mažuma.

Reformuotos krikščionybės pagrindas buvo Šventasis Raštas ir įsitikinimas, kad išganymas įmanomas tik per tikėjimą ir Dievo malonę, o ne per aukas, per kunigų, bažnyčių ar šventųjų intervenciją. Bažnyčia buvo suvokiama kaip paprasta tikinčiųjų bendruomenė, o ne kaip didinga neklystanti hierarchija. Kunigai buvo tos bendruomenės tarnai. Celibatas – nebūtinai. Šv. Raštas buvo itin svarbus, nes tik jis buvo tikėjimo šaltinis, ne vėlesnės bažnyčios įvestos tradicijos ir interpretacijos.

Teologiškai ir Calvin, ir Luther siekė supaprastinti išorines liturgines apeigas. Luther Reformuotos apeigos labai nesiskyrė nuo katalikiškų, bet Calvin jas pakeitė kur kas paprastesnėmis ir griežtesnėmis. Ten, kur išsigalėjo Calvin tradicija, iš šventovių buvo pašalinamos dekoracijos, paveikslai, šventųjų skulptūros, žvakės, vadinamieji stabmeldystės relikvai. Net altoriai buvo laikomi nereikalingais. Dvasiškai dėvėjo juodus rūbus. Iš septynių katalikų tradicijoje naudojamų sakramentų kalvinistai pripažino du – Krikštą ir Komuniją.

Abu Reformatoriai iškėlė gimtosios kalbos reikšmę. Reformatoriai reikalavo, kad pamaldos vyktų gimtąja šnekamąja kalba, su sąmoningu, aktyviu tikinčiųjų dalyvavimu, su giedojimu. Dievo žodis turėjo būti visiems prieinamas, spausdinamas žmonių gimtąja kalba. Liuteris jau tada kategoriškai teigė, kad norint skaityti Bibliją, reikia išmokti skaityti ir rašyti, tad mokyti turėjo visi vaikai, mergaitės ir berniukai.

Savo tikslui įgyvendinti Luther atliko monumentalų darbą – pats išvertė Bibliją į vokiečių kalbą. Reformacijos pradžioje jau egzistavo Gutenbergo išrasta knygų spausdinimo technologija ir Luther Biblija buvo kaipmat išspausdina ir išplatinta. Ji pasidarė pasiekiamama masėms, tuo pačiu buvo sunorminta vokiečių kalba ir sukurtas modelis kitų kraštų Reformatoriams. Pri-

siminkime, kad pirmoji lietuviška knyga, Martyno Mažvydo „Katekizmas“, sudaryta iš trijų dalių: abėcėlės, katekizmo ir giesmyno.

Luther ir Calvin taipogi reikalavo, kad kunigai ir mokytojai būtų išmoksinti asmenys. Ir tikrai, plintant Reformacijai vis daugiau žmonių išmoko skaityti ir rašyti, pradėjo nykti analfabetizmas.

Nei Luther, nei Calvin nesiekė bažnyčios skalddymo, nenorėjo kurti naujos. Ju tikslas buvo atnaujinti bažnyčią, atkreipiant dėmesį į nutolinimą nuo originalios, autentiškos Kristaus bažnyčios, gražinti ją į ankstyvesnę tradiciją, prie pirmųjų krikščionių išpažinimo ir patirties. Jų šūkis buvo „Atgal prie Kristaus“. Be abejo, nėra bažnyčios atnaujinimo be socialinių santykių pakeitimų. Su Reformacija sklido humanizmas, kuris žvelgė į kiekvieną žmogų kaip protaujantį individą, kurio galimybės nepriklauso nuo luomo ar nuo visuomenėje užimamos vietos.

Luther ir Calvin idėjos tarp tikinčiųjų rado neįtikėtinai stiprų atgarsį. Teologiškai Reformacija reiškė gilų žmonių poreikį ieškoti kitokio santykio su Dievu, nepasitenkinimą tuometinėmis tikėjimo formomis, kurias nurodė bažnyčia ir kurios daug kam atrodė atitolusios nuo tikrosios krikščionybės, ryžtą keisti buvusį tikėjimo supratimą ir bažnyčios bei visuomenės santykius.

Tęsinys kitame numeryje

Ištrauka iš romano

Mama tau liepė likti namie ir perrinkti mėlynės. O tėtukas nepasakė nieko. Tai ir atėjai, slapstydamasi už suaugusiųjų nugarų it baugštus šuniūkštis. Atrodo, visi Tolimai susirinko Juditos kieme. Jo viduryje stovėjo žalias milicijos „Viliukas“, o pro atvirą virtuvės langą buvo matyti, kaip po namus vaikštinėja milicininkas. Kitas milicininkas apžiūrino kiemą, o milicininkė kalbino Juditą. Tu pirmą kartą regėjai moterį milicininkę ir taip norėjai prieiti arčiau, bet aplinkui jas žmonės padarė tuščią ratą, niekas nediršo artintis, o tarp susirinkusiųjų matei ir savo tėvus. Todėl likai už tvoros, pasilypėjai ant didelio akmens ir paslapčiukais stebėjai, kas čia dėsi.

Judita buvo visai nepanaši į save. Nors vilkėjo naminę suknelę, su kuria dažnai ją matydavai, ir stora išsipasiusi kasa kaip visada krito ant peties, jos veidas ir balsas atrodė kaip kito žmogaus. Ji labai stengėsi suprasti, ko klausia milicininkė, o supratusi kas kart pasipurtydavo, griebdavosi už krūtinės ir pasilenkusi į priekį imdavo plonai klykti. Tas klyksmas išsukinėdavo jos kūną kaip sugedusią lėlę, o veidas raukšlėjosi ir trūkčiojo, tarsi į jį pūstų stiprus vėjas. Tau buvo baisu žiūrėti į tokią Juditą, bet vis tiek negalėjai atitraukti nuo jos akių. Prie uždaryto šulinio mėtėsi šlapi drabužiai ir lėlė pražergtomis, į viršų iškeltomis kojomis, o ant žolės per visą kiemą driekėsi nutrukusi skalbinių virvė. Milicininkė nejučia vis užmindavo ant jos. Ji buvo labai graži, beveik tokią pat graži kaip Judita.

– Kur mano vaikas!.. Nebėr mano vaiko!.. – klykavo Judita.

– Kada ją matėte paskutinį kartą? – stengdamasi kalbėti dalykiškai paklausė Juditos amžiaus milicininkė, ne itin patyrusi, nes viską užsirašinėjo.

– Aš išėjau... išėjau tik trumpam, aš išėjau... išėjau!..

– Prieš kiek laiko pasigedote vaiko?

– Išėjau pas... išėjau gal tik dešimčiai minučių, sakiau jai – eik prie braškių, mamytė tuoj grįš!..

– Kur jūsėjote?

– Ašėjau... Dieve mano! Aš sugrižau iš karto!.. Aš juk visai čia pat, netoliese buvau!..

– Ar varteliai buvo užkabinti?

– Varteliai?... Nežinau!.. Neatsimenu!..

– Atlapoti buvo varteliai, – įsikišo Semelionis.

– Jūs galite tai paliudyti? – paklausė jo milicininkė.

Jis linktelėjo galvą ir užsitraukė popirosą, net dūmai iš nosies išėjo.

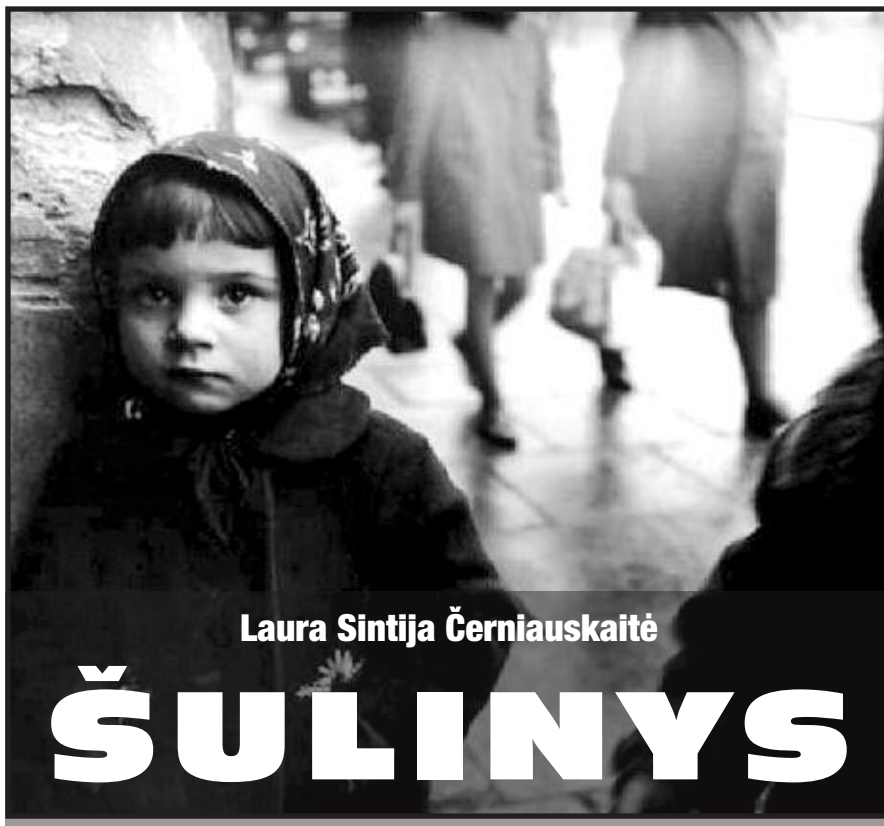
Įsidrąsinusi prisliūkinai visai arti, pasislėpė už plisuoto Mažintienės sijono. Iš ten matei gražų milicininkės veidą. Jos akys buvo apvestos mėlynu pieštuku, smulki nosytė užriesta kaip lėlės, putnios lūpos padažytos alyviniu lūpdažiu, tamsūs plaukai suslėpti po pilkai mėlyna milicininko kepure su snapeliu, tokie pat tamsūs kaip Juditos. Taip, ji labai graži, bet Judita vis tiek gražesnė. Net dabar, kai atrodo kaip pakeista, kai ją grėžia ir grėžia kažkieno žiaurios nematomos rankos.

– Kas atsitiko skalbinių virvei? – pasiteiravo milicininkė.

– Nutrūko! Džioviau suknelę, o ji nutrūko!..

– Tai buvo prieš ar po to, kai pasigedote mergaitės?

– Nežinau!.. Neatsimenu!..

Laura Sintija Černiauskaitė

ŠULINYS

Antano Sutkaus nuotr.

Judita vėl griebėsi už krūtinės ir pradėjo kriokti, lyg norėdama išvėsti iš savęs kažką nepakenčiamą, kas joje nebetilpo.

– Negaliu dirbti, kai ji tokia, – pasiskundė gražioji milicininkė iš namo išėjusiam kolegai.

– Drauge, nusiraminkite, – jis patapšnojo Juditai per nugarą. – Vesk ją vidun, tegu aprimsta.

Gražioji milicininkė atsargiai apglėbė Juditą per liemenį ir nusivedė į trobą. Žmonės prasiskyrė, nulydėdami jas akimis. Tada staiga išvydai, kad tėtukas žiūri tiesiai į tave ir graso pirštu.

– O tau čia ko?! Namai! – užriko apsimestinais piktais.

Bet su juo vis tiek nepajuokausi. Skutai neatsigrėždama, o grįžusi į kiemą sėdai perrinkinėti uogų ir drebėjai, kad tik negautum pylos. Pirmoji parėjo mama, bet nesibarė, beveik nė nepažvelgė tavo pusėn.

– Ar daug liko? – paklausė praeidama.

Gūžtelėjai pečiais, negi sakysi, kad daug.

– Nevark, vėliau pati sutvarkysiu, – pasakė mama ir pradingo troboje. Tu supratai, kad ji eina valandėlei prigulti.

Ant kelio pasirodė ir daugiau žmonių, visi pamažu skirstėsi iš Juditos kiemo. Tai buvo daugiausiai vyrai iš Meldų, Kirčių ir Oželių, pažinėjai juos tik iš matymo, bet vardų jei tau neturėjo.

Paskui parėjo tėtukas. Jis irgi į tave nepažiūrėjo, net neužkalbino, lyg tavęs ir visai nebūtų. Tylėdamas persiavė guminius batus, nusikabino odinę striukę ir išsivarė motociklą.

– Kur? – paklausė tarpduryje išdygusi mama. Vienas jos žandas buvo paraudęs nuo pagalvės.

– Miškan. Padėsiu ieškot.

Motociklas prunkstė kaip pašėlęs, tau net suskaudo, per stiprus šiandien jo balsas. Išbėgai ant kelio ir išsižiojusi žiūrėjai, kaip miško pusėn nudarda milicijos „Viliukas“, o tėtuko motociklas lyg koks įniršęs vabzdys birbia jam iš paskos, palikdamas dulkių uodegą.

– Enike! Ateik, – pašaukė mama.

Ji sėdėjo ant slenksčio parietusi po savim stambias įdegusias kojas, pasidėjusi ant kelių gerąjį šepetį.

– Eikš, – pakvietė atsistėti jai ant kelių.

Kaip peraugęs kačiukas susirangei mamai ant kelių, nepatogiai, bet ji taip

retai tave šitaip pasisodindavo, kad galėjai iškęsti bet kokį nepatogumą.

– Mamyte, ar Raselė atsiras?

– Nežinau, vaikeli, nežinau...

– O kur ji pradingo?

– Maža kas šovė į galvą. Gal į Semelionio kūdrą įkrito? Arba, neduok die, prie Akmenos...

– Mamyte, man baisu.

– O tu nieko nebijok.

– Man dėl Raselės baisu, mamytė.

Mama pažvelgė į tave susimąsčiusi, tarsi saugodama nuo kažin kokių vaikui nesuprantamų negandų.

– Duokš, pašukuosiu, – tarė, pabučiavusi tave į patį viršugalvį, iš kur verpetu sukosi peleninių plaukų žiedas.

– Tik nepešk!..

– Nepešiu, nepešiu.

Mama ilgai šukavo tau plaukus, galvodama apie Raselę ir Juditą; tu jutai, kad apie jas galvoja, kad negali liautis apie jas galvojusi. Nuo šepčio tau po galvą ir visą kūną lakstė skruzdeliukai, nuo jų maloniai migdė.

Tėtukas grįžo tik temstant. Tylus ir blyškus, piktokas, su degtinės kvapu. Abi su mama žinojot, kad tokio jo geriau nekalbinti, neklausinėti. Mama nuleidusi galvą mazgojo dubenyje indus, tu šluostei ir dėjai juos ant spintelės. Tėtukas numetė ant kėdės savo odinę striukę, susivyravo ir, trenkęs galinėmis durimis, išėjo. Abi spėjote, kad į sodo galą, už šiltnamio, kur buvo pasistatęs trinką tokiems pasisėdėjimams. Labai norėjai pas jį nueiti, prisliūkinusi už nugaros uždengti akis, kad jis atspėtų, – kas. Kai taip padarydavai, jam praskaidrėdavo nuotaika. Tačiau nenorėjai palikti mamos, nenorėjai, kad tavo atsitraukimas ją įskaudintų. Jūs baigėte mazgoti indus ir mama į tą patį dubenį įpylė tau švaraus vandens, kad prieš miegą apsipraustum, o pati išėjo į kiemą parnešti tau saulėje išdžiūvusio rankšluosčio. Tada neištvėrusi ir nubėgai pas tėtuką.

Tėtukas sėdėjo ant trinkos ir verkė. Tu tą iš tolo pajutai. Priėjusi užuodei pažįstamą degtinės kvapą, kuris tau taip patikdavo, nes, kai tėtukui taip kvėpėdavo iš burnos, jis dažnai pasakydavo tau ką nors tokio, apie ką tu paskui ilgai mąstydavai, ilgai nešiodavai savyje lyg kokį niekaip iš popierėlio neišlukštenamą saldainį.

– Tėtukai... – sustojusi jam už nugaros nedrąsiai pašauki.

– A, čia tu, žvirblyti... – grįžteli tėtukas ir ištiesęs ranką prisitraukia tave.

– Tėtukai, tu dėl Raselės verki?

Tėtukas įremia veidą tau į krūtinę ir vėl tylutėliai užsikūkcioja, jo verksmas plonas, nevyriškas, lyg verktų mažas, už tave dar mažesnis berniukas.

– Kodėl mano vaikus?.. Kodėl mano vaikus?..

Keista, kad tėtukas taip sako.

– Tėtukai, gal ji dar atsiras, gal ji kur užsižaidė...

Tėtukas nusišluosto akis, kilsteli galvą ir atidžiai įsižiūri tau į veidą kažką svarstydamas. Tada pasisodina ant kelių ir klausia:

– Moki saugoti paslaptį?

Tu linkteli net nesusimąstydamas, ar tikrai moki, nes trokšte trokšti sužinoti paslaptį, dėl kurios tėtukas verkia.

– Pažadi niekam nesakyti?

Net mamai?

Jai – ypač.

Vėl rimtai linkteli.

– Raselė – tavo sesutė.

Tu visai nieko nesupranti. Kaip mama gali nežinoti, kad Raselė – jos vaikas? Ir kodėl ją augina Judita?

– Tėtukai, mamai reik pasakyti, kad Raselė – jos vaikas.

Tėtukas liūdnam nusišypso, pabučiuoja tave į pakaušį, visau ten pat, kur prieš keletą valandų bučiavo mama.

– Durniuke... Raselė – mano, ne mamos vaikas. Ji nieko apie tai nežino. Širdis jai plyštų, jei sužinotų, supratai? Todėl, jei nori, kad mama nesusirgtų, niekada jai šito nesakyk, supratai?

Tu linksi, visiškai sutrikusi, pilve virpa kažkoks blogas vėjelis. Prispaudi nosį prie tėtuko megztinio, jis kvėpia lauku ir dūmais, užsimerki: tau reikia žinoti tik tiek, kiek tėtukas pasakė, o už to tvenkiasi nesuprantamas ir baugus didelių žmonių pasaulis, kuriame tu visai nenori būti.

Pasidėjęs ant trinkelės tėtukas ir vėl išėjo, nieko nepasakęs nei tau, nei mamai. Mama nuvarė tave miegoti ir pati užsidariusi duris atsigulė. Kai ji tokia, net nedrįsai paprašyti, kad paliktų tas duris atviras, nes tamsoje tau baisu ir vieniša.

Pro durų apačią iš tėvų miegamojo sklido blausi šviesa, toks dryžis kaip saulėtas krantas anapus juodų juodų marių. Žiūrėdama į tą krantą mėginai išverti tamsoje tiek, kiek reikės. Bet netrukus mama išjungė lempelę ir šviesusis krantas išnyko.

Naktį pas tave atėjo Raselė.

Tu nenustebai, tu jos netgi laukei.

– Žinai, kur mane paslėpė? – atsisėdusi ant lovutės krašto paklausė ji. Nujautei, bet nedrįsai sakyti.

– Šuliny aš. Mamytė mane ten įdėjo.

Tau net kvapą užgniauzė.

– O tau nešalta?

– Dar ir kaip. Žiūrėk.

Raselė pridėjo pirštus prie tavo delno. Šaltis įgėlė ir peršoko į tave. Patraukusi ranką dar kiekiau sugniauzėi kumštį.

– Tik niekam nesakyk, kad aš ten. Mamytėi bus blogai.

Linktelėjai; žinoma, kad neišplepėsi.

– Ji nenorėjo taip padaryti, bet aš labai verkiau. Aš bloga, – niūriai pasakė Raselė.

– O tu negali... iš ten išlipti? – paklausei.

– Jei sukalbėsi už mane maldele, tai gal ir išlipsiu. Ar moki?

Papurtei galvą.

Paprašyk mamos, išmokys

Nukelta į 7 psl.

Vilniaus knygų mugės tirštuma.

A. Petraitytės nuotraukos

Kiek išgriebta iš tirštos ir įvairiasluoksnės Vilniaus knygų mugės

Astrida Petraitytė

Tęsinys.

Pradžia 2018 m. kovo 3 d. „Kultūroje“

Šimtmečių solidarumas

Lietuvos atkūrimo 100-mečio šventė, žinia, neužsibaigė sulig Vasario 16-ąja. Valstybingumo triumfo bei negandų, istorinių, neretai tragiškų, pervartų refleksijos neaplenkė ir šios Knygų mugės. Organizatorių prasmingai priminta, jog šie metai Nepriklausomybės šimtmetį reiškia ne vienai šaliai. Tad sumanytas dialogų ciklas „Mūsų šimtmetis. Kalbasi rašytojai“ – juose mūsiškiai kalbino svečios šalies atstovus.

Štai šiemetė Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatė Danutė Kalinauskaitė su latve Nora Ikstena, galima sakyti, mezgė lygiavertį dialogą, aptardamos ne tik valstybingumo, bet ir kūrybos reikalus. Prasmingas buvo mūsų rašytojos įžanginis – žinia, retorinis – klausimas: kodėl mes, giminingos tautos, taip mažai žinom vieni apie kitus, nesimokom vieni kitų kalbos?.. (Pritardama būtinumui vieniems kitus suprasti be tarpininkų, net nepasiėmiau ausinių, mėginau perprasti latvišką pasakojimą, tiesa, ne visad sėkmingai). Vis dėlto galima reziumuoti: mūsų ir latvių požiūris į Istoriją (o ir į daugelį kitų dalykų) sutampa.

Kiek kitoks išpūdis – su disonanso prieskoniu – liko iš kitų dviejų dialogų: Eugenijui Ališankai kalbinant slovakę Zuzką Kepplovą ir Alvydui Šlepikui – čeką Jonášą Hájeką. Šių buvusios vienos valstybės – draugiškai išsiskyrusios ir dabar nereiškančios viena kitai jokių pretenzijų – jaunieji rašytojai, regis, ne itin suprato mūsų džiaugsmingą pakilumą, švenčiant atkurtosios Lietuvos šimtmetį. Slovakė išties pasisakė, kad patirti išpūdziai ją nustebino. Pasak jos, slovakams dar reikia apsispręsti, ar jiems svarbiau prieš šimtą metų susikūrusi Čekoslovakija, ar prieš 25-erius metus įvykęs Slovakijos atsi-

skyrimas. Taip, šią dilemą suprasti galima. Sunkiau buvo pritarti čekui, kuris į klausimą, kaip nutikę, kad po tokios figūros kaip Havelas į prezidento postą išrinktas populistas Milošas Zemanas, sureagavo: dėl tokios (netikusios) valdžios ir šimtmečio nesinori švęsti... Šlepikas taikliai replikavo: mes irgi dažnai išsirenkam prastą valdžią, bet štai atkurtos Lietuvos šimtmetį šventėme visi pakiliai ir vieningai...

Nepavyko nutaikyti pokalbių su rašytojais iš Lenkijos (Jerzy' u Illgu) ir Estijos (Ilmaru Taska). Vis dėlto džiaugiuosi Estijos Nepriklausomybės dieną pažymėjusi: kaip tik vasario 24-ąją pristatyta estų klasiko Antono Hanseno Tammsarės penkiatomės knygos „Tiesa ir teisingumas“ trečioji dalis (išleista „Krantų“ redakcijos). Renginys, vadovaujant Helmutui Šabasevičiui, pradėtas Estijos himno įrašu. Apie romaną, estų epu vadinamą, gražiai, išsamiai kalbėta ir vertėjos Danutės Sirijos Giraitės, ir literatūrologių Sigutės Radzevičienės bei Rimos Pociūtės, bet man gražiausias buvo šis simbolinis brolių estų pagerbimas.

Diskusijos, vėsios ir pakibirkščiuojančios

Tarp Knygų mugės renginių tradiciškai svarbią vietą užima diskusijos, kuriose gvildinama bendresnė kultūrinė, istorinė, politinė problematika.

Kadangi Lietuva kartu su Latvija ir Estija prisistatys balandį vykšančioje Londono knygų mugėje, surengta diskusija „Pakeliui į Londoną: naujos galimybės lietuvių literatūrai“. Moderatorė Rosie Goldsmith (viešnia iš Jungtinės Karalystės) mėgino provokuoti būsimuosius Londono mugės svečius – Kristiną Sabaliauskaitę (ir skaitytojų, ir kritikų pripažinto keilatomio romano „Silva rerum“ autorę), Undinę Radzevičiūtę (už romaną „Žuvys ir drakonai“ 2015-aisiais pelniusią Europos Sąjungos literatūros premiją), Alvydą Šlepiką (pastaraisiais metais itin išgarsėjusį romanu apie vilko vaikų „Mano vardas – Marytė“), na, ir kuo įvairiausiai epitetais – disidentas, eseistas, poetas ir t. t. – apibūdinamą Tomą Venclovą. Kiekvienas jų turėjo ką pasakyti, vis dėlto pokal-

bis buvo tarsi išvėsęs, be aistros. (Labiausiai įstrigo – deja, ir sutrikdė – Radzevičiūtės pareiškimas, kad ji rašanti lietuviškai, bet mąstanti rusiškai...)

★

Užtat kitoje diskusijoje – kultūros paveldo klausimais – kibirkštis iškėlė patys klausytojai. 2018-ieji Lietuvoje paskelbti ir Europos kultūros paveldo metais, taigi tema svarbi, suteikianti progų ir pasididžiuoti, ir problemas įvardyti. Diskusijai sutelkta solidi kompanija: Ryčiui Zemkauskui moderuojant, išvalgomis dalijosi kultūros viceministras Rinaldas Augustinavičius, buvęs atstovas prie UNESCO, šiuo metu Seimo narys Arūnas Gelūnas, Europos Komisijos Lietuvoje atstovas Arnoldas Pranckevičius ir kt. Kalbėtojų žvilgsniai labiausiai krypo į Kauną, į jo saugotiną ir propaguotinę tarpukario modernizmą...

Viskas būtų ir protingai, ir sklandžiai ejęsi, jei moderatoriui nebūtų šovę į galvą pasiteirauti klausimų iš salės... Klausimas neužtruko – kartu su iškeltu plakatu, skelbiančiu Misionierių ansamblio sudarkymą... (Bent jau vilniečiai turbūt mena nesena istoriją, kai aktyviai protestuota prieš jau pradėtą vadinamąjį „Misionierių namų“ statybą Senamiestyje greta buvusio Misionierių vienuolyno). Aktyvi visuomenininkė Rasa Kalinauskaitė po metaforiškos įžangėlės apie plėšomus Vilniaus paveldo lapus viceministro tiesiai klausė, kodėl į paveldosaugos ekspertus kviečiami abejotinos reputacijos asmenys... Nepaisant aptakaus viceministro atsakymo, ši protesto kibirkštis, manyčiau, ne vieną iš auditorijos priverstė suklusti, savęs paklausti: o kokia mano pozicija?..

Dailiosios literatūros gijos

Žinia, atitrūkus nuo rimtų globalinių problemų, norėjosi nors valandėlę kitą panerti į grynosios – grožinės

Diskusijos apie kultūrinį paveldą akimirka

Nukelta į 5 psl.

Vytauto Landsbergio poezijos valanda

B. Žilytės ir G. Steponavičiaus sieninės tapybos atspaudai

Atkelta iš 4 psl.

– literatūros vandenys. Tik man ne visad sekėsi, ypač kai pasirinkdavau renginius nedidukame „Rašytojų kampe“. Neįtildau ir nutarusi čia paklausti poetų Donaldo Kajoko ir Rimvydo Stankevičiaus pokalbio, ir pasidomėti Renatos Šerelytės naujuoju romanu „Raganos širdis. Paslaptingoji Barbaros Radvilaitės ir jos patikėtinės Magdalenos istorija“...

Pavyko paklausti – jau didžiojoje salėje, irgi kimština prisikimšusioje - Vytauto Landsbergio poezijos iš naujausios knygos „Organizuoti tekstai“ (jubilinejo 85-ojo gimtadienio proga sudarytos ir išleistos jo sūnaus Vytauto V. Landsbergio). Pats autorius, kaip žinome, gripą ligoninėje besigydantis dar nuo Vasario 16-osios švenčių, bylojo iš ekrano. Jo eilėraščių – lakoniškų, dažnų tarsi paradokso blyksnių – perskaitė aktorius Saulius Bareikis.

Žinia, sunku grožinę Landsbergio kūrybą priimti atsiribojant nuo politinio, istorinio autoriaus svorio, taigi ir šiuo atveju jautėme egzistencinius matmenis persiklojant.

*

Į literatūros kūrinių įmanu pažvelgti ir per siaurą, specializuotą prizmę. Štai mugėje vyko renginys

„Muzika Haruki Murakami kūryboje“ – šiuo požiūriu populiariojo japonų rašytojo romanus pagvildeno būtent muzikologai Darius Užkuraitis ir Gerūta Griniūtė. Ne tik pažerta gausybė kompozitorių ir atlikėjų vardų, inspiravusių rašytoją, bet ir prisiminta biografinė detalė: Murakami kurį laiką pats buvo džiazas kavinės savininkas. Galbūt džiazas ir yra stipriausia Murakami muzikinė aistra, bet eruditui nesvetimi nei klasikos titaniai (Bachas ir pan.), nei populiarieji „dievukai“, pavyzdžiui, „The Beatles“. Štai, tarkim, vienas produktyvaus romanisto kūrinys net pavadintas kaip bitlų daina: „Norvegų giria“.

O šio renginio intencijų būta kur kas reikšmingesnių nei vien klausytojų edukacija – mat leidykla „Baltos lankos“ kartu su Japonijos ambasada ne pirmi metai stengiasi rašytoją pakviesti į Vilniaus knygų mugę, net renkami „pageidaujančiųjų“ parašai. Renginio pagaigoje Japonijos ambasadorius J. E. Toyoei Shigeeda perdavė „Baltų lankų“ leidyklos vadovui Sauliui Žukui jau ankstesniais metais surinktus parašus visus paragindamas ir toliau remti šią akciją.

Vaiški smagumai

Net ir jokio pyplio už rankos netempiamai, man smagu paklydinėti po vaikiškų džiaugsmų ir veiklos zoną – atskiros salės yra skirtos „Knygų šaliai“, o joje verda gyvenimas, įvardytas „Tu gali sukurti knygą“ (jau daugelį metų dailininkės Sigutės Chlebinskaitės kuruojama kūrybinė studija). Dailininkai, knygų autoriai, aktoriai nuolat įsuka ir mažiuokus, ir didesnius „į darbą“, čia ir pašoma, ir karpoma, lipdoma ir pan. Štai patį pirmą rytą pradėjusi vaikštynes, užtikau tituluotą dailininką, knygų iliustruotoją ir autorių Kęstutį Kasparavičių, kartu su būreliu vaikų palinkusį prie popieriaus lakštų. Kitądien leidyklos „Niekio rimto“ kampelyje kartu su mažaisiais gamtos mylėtojais nuklausiau žaismingų fotografų Mariaus Čepulio pasakojimų apie žvėrelių įpročius (autorius pristatė savo knygą „Visa tiesa apie gyvūnus“).

„Knygų šalyje“, kiek atitrūkus nuo šurmilio, galima ir pamedituoti ties parodų stendais – štai

visu grožiu „atgijusios“ Valkininkų sanatorijos „Pušelės“ sienos: tai dailininkų Birutės Žilytės ir Algirdo Steponavičiaus prieš pusę amžiaus dekoruotų sienų skaitmeniniai atspaudai.

*

Beje, į vaikiškus žaidimus galima pakliūti ne tik „Knygų šalyje“ – štai vienoje iš pagrindinių „rimtų“ salių Gražinos Mareckaitės knyga „Šiapus ir anapus Vilniaus vartų“ suvaidino „Teatriukas“ – aktorių duetas. Tarp ne itin prabangių dekoracijų (stendų) – vis keičiant jų detales – ir padainuodama, pamuzikuodama aktorių pora pasekė Vilniaus istoriją nuo Gedimino sapno, nepraleisdama ir negandų (karų, okupacijų), iki šiandieninės šventinės sostinės. Aktorių – moters ir vyro – pavardės nebuvo įvardytos, pati knygos autorė nepasirodė, bet jaunieji klausytojai smagiai išitraukė į vyksmą.

*

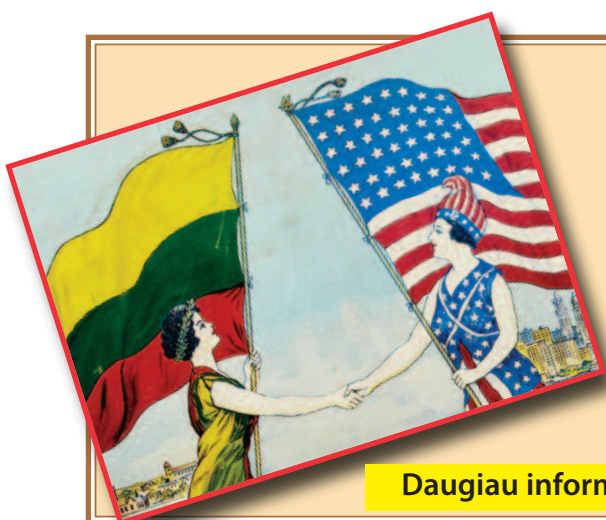
Nei stengiaus, nei būčiau įstengusi aprėpti visą Knygų mugės įvairovę. Štai nuošaly liko Muzikos ir Kino salės, išsikūrusios atskirame paviljone, o juk ir pagrindiniame, kur sukiojaisi, vienu metu vykdavo net keli renginiai... □

Profesorius Liudas Mažylis autografus pasirašinėjo visas keturias mugės dienas

Dailininkas Kęstutis Kasparavičius su talkininkais Knygų šalyje

Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio proga
Balzeko lietuvių kultūros muziejus kviečia į naują istorinę parodą
**„For Freedom: Lithuanian Americans Support
Lithuanian Independence and Recognition“.**

Parodoje bus galima pamatyti anksčiau Čikagoje viešai nerodytų eksponatų.
Tarp jų – Amerikos lietuvių peticija JAV prezidentui, lietuvių skulptoriaus Petro Rimšos skulptūra „Artojas“
Kada: 2018 m. kovo 10 dieną 2 val. p. p. (Paroda bus pratęsta iki gruodžio mėnesio pabaigos.)

Kur: Balzeko lietuvių kultūros muziejuje, 6500 S. Pulaski Rd., Chicago, IL 60629

Auka – 25 dol.

Bus vaišės

Daugiau informacijos: info@balzekasmuseum.org • www.balzekasmuseum.org • 773-582-6500

Spalvingas „Kino pavasaris“

Giedrės Beinoriūtės meninis filmas „Kvėpavimas į marmurą“

Ieva Marija Mendeikaitė

Kovo 15 d. Vilniuje prasidėsiantis didžiausias kino festivalis Lietuvoje šiais metais vyks net vienuolikoje Lietuvos miestų. „Kino pavasaris“ jau kitą dieną persikels į Kauną, Klaipėdą, Šiaulius, Panevėžį, Alytų, Marijampolę, Uteną, Gargždus, Anykščius ir Varėną. Šiuose 11-oje šalies miestų festivalis vyks iki kovo 29 d.

Festivalis šiais metais ypatingai didelį dėmesį skiria regioniniam kinui ir jo svarbai miestelių gyventojams.

„Projekto „Kino karavanas“ sėkmė įrodė, kad ne tik didžiųjų miestų gyventojams reikalingas kokybiškas kinas. Lietuvos regionuose gyvenantys žmonės taip pat yra apimti kino dvasios, imlūs ir nori pamatyti profesionalų sukurtą kiną. Be to, regionuose atsiranda vis daugiau šiuolaikiškų kino teatrų. Pavyzdžiui, naujutėlė Anykščių kultūros centro kino salė žiūrovams duris atvers būtent per „Kino pavasari“. „Dėkojome miestų savivaldybėms ir kino teatrams už entuziazmą, palaikymą ir aukštos kokybės kultūros sklaidą“, – teigė festivalio vykdančysis direktorius Algirdas Ramaška.

Šiais metais, norint, kad ir regioniniai Lietuvos miesteliai, ir didieji Lietuvos miestai galėtų vienodai domėtis Lietuvos ir pasaulio kino šedvais, regionų repertuarams buvo atrinkti 29 skirtingi pilnametražiai filmai iš šių metų „Kino pavasario“ programos. Mažinant atskirtį tarp didžiųjų miestų ir regionų, visų miestų repertuarus sujungs tas pats dienos filmas. Tad ir Vilniaus, ir, pavyzdžiui, Gargždų žiūrovai tą pačią dieną galės

Lucos Guadagnino filmas „Vadink mane savo vardu“

žiūrėti tą patį filmą. Ir taip visas dvi savaites. Visuose 11-oje „Kino pavasario“ taškų bus rodomas Kanų festivalio vadovo Thierry Frémaux režisuotas ir šmaikščiai įgarsintas filmas „LumiŽre!“, kurio metu bus galima išvysti ištraukas net iš 114 šių kino pradininkų darbų. Seansai visoje Lietuvoje – kovo 17 d.

„Kino pavasari“ visoje Lietuvoje atidarys Venecijos kino festivalyje už geriausią režisūrą ir debiutą apdovanoto prancūzo Xavier Legrand'o juosta „Sūnaus globa“ („Jusqu'a La Garde“). Meistriškai visam pasauliui aktualia tema sukurtas filmas įtraukia žiūrovą ir išlaiko jo rimtį iki paskutinių kadru bei primena apie visuomeniškas, gyvybes gelbstinčias pareigas. Šis filmas taip pat yra vienas iš festivalio kritikų filmų pasirinkimų. Iki širdies gelmių sukrečiančioje dramoje pasakojama iš pažiūros paprasta istorija: tėvų kova dėl nepilnamečio sūnaus globos. Miriam yra pasiruošusi padaryti bet ką, kad nei jai, nei sūnui Žiuljenui neberekėtų susidurti su vaiko tėvu Antuanu. Vyras teisme įrodo esąs rūpestingas, be pagrindo apšmeižtas smurtavimu, todėl teismo nuosprendžiu vaiko globa atitenka abiem tėvams. Draskomas augančio tėvų konflikto, Žiuljenas rizikuos savo saugumu, kad apsaugotų tai, kas likę iš šeimos. Nepastebimos kasdienės detalės ilgainiui prabyla apie užgniaužtą baimę ir giliai tūnančią grėsmę. Venecijos kino festivalyje už geriausią režisūrą apdovanotas filmas „Sūnaus globa“ yra „Oskarui“ nominuoto režisieriaus trumpametražio filmo „Prieš viską prarandant“ tęsinys.

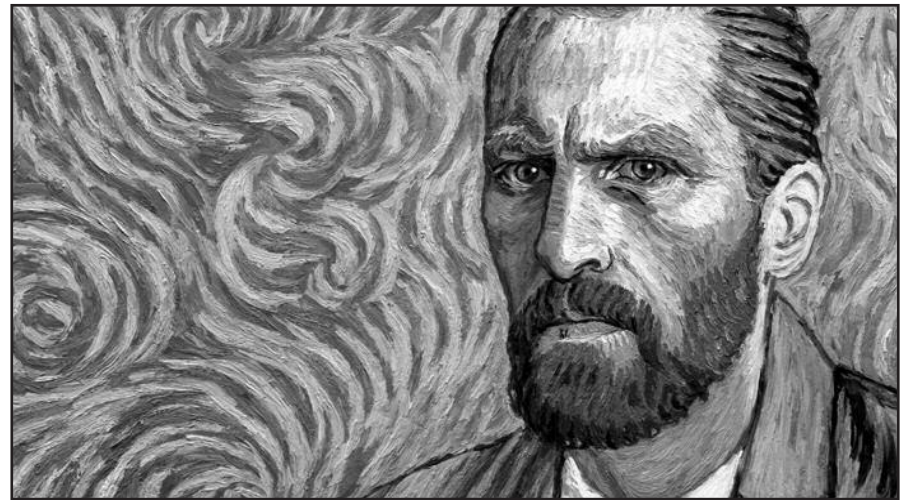
Kitame filme – „Tobulų melagių“ režisieriaus Paolo Genovese naujausioje dramoje „Šventa vieta“ („The Place“) ir šį kartą netrūks psichologinių

peripetijų. Pagrindinė režisieriaus žinutė verčia susimąstyti, kokias moralines normas ištengia peržengti žmogus, kad pasiektų tai, ko trokšta. Seansai visoje Lietuvoje – kovo 18 d.

Dokumentiniame filme „Silvana“ (rež. Mika Gustafson, Olivia Kastebring, Christina Tsiobanelis) bus galima sutikti be galo stiprią ir ryžtingą jauną moterį. Filme rodoma Švedijos hipopo dainininkė, aktyvi kovotoja už lygias moterų teises ir prieš homofobiją. Merginos tėvas kilęs iš Sirijos, o motina – iš Lietuvos, kurią Silvana paliko būdama vos kelerių metų. Šios atlikėjos dar negirdėjusiems žiūrovams ji bus didelis įkvepiantis atradimas. Seansai visoje Lietuvoje – kovo 20 d.

Ypatingai daug dėmesio šiais metais turėtų būti skirta pirmajam kino istorijoje tapytam filmui apie Vincentą Van Goghą – „Jūsų Vincentas“ („Loving Vincent“, rež. Dorota Kobiela, Hugh Welchman). Tai „Oskarui“ nominuota animacinė biografija, pasakojanti apie vieną garsiausių visų laikų dailininkų. Visoje Lietuvoje jį išvysti bus galima kovo 26 d.

Na, o jeigu nesate iš tų žmonių, kurie dažnai vaikšto į kiną ir jeigu jau pasirenkate žiūrėti filmą bei

Pirmasis istorijoje tapytas filmas „Jūsų Vincentas“

norite, kad tas filmas tikrai jums patiktų ir įstrigtų ilgam į atmintį, tuomet „Meistrų“ programa yra skirta būtent jums. Šioje programos dalyje yra rodomi filmai, kurie sukurti kino meistrų ir tikrai nebus tik eilinis nepasisekimas ar eilinis filmas, kurį matėte kino teatre.

Tarp šios programos filmų galite išvysti Aleksejaus Fedorchenko ir Natalijos Meshchaninovos filmą „Anos karas“. Filmą, kuris visiškai nebuvo finansuotas valstybės, rodo karą vaiko akimis. Anos tėvai buvo nužudyti per masinę žydų egzekuciją. Mergaitė išsigelbėjo tik per stebuklą, kai nuo kulku savo kūnu ją uždengė mama. Vaikas paslapčia apsigyvena senos mokyklos palėpėje ir nenaudojamame kamine. Pasislėpusi Ana stebi karo tėkmę, Ukrainos kaimelio išlaisvinimą ir naujų okupantų įsiveržimą. Laikinajame prieglobstyje Ana susikuria prarastus namus, o jos draugais tampa katinas, pelė ir užklydę balandžiai. Mergaitė iš paskutiniųjų stengiasi nepasiduoti badui, troškuliui ir šalčiui. Gražūs trumpos vaikystės prisiminimai neleidžia jai palūžti, nors ne vienas suaugęs panašiomis aplinkybėmis jau būtų seniai kapituliavęs. Ana stengiasi išverti šį pragarą ir nugalėti asmeniniame kare prieš nematomą priešą.

Taip pat dar vieną istoriją siūlo išvysti režisierius Luca Guadagnino savo sparčiai į populiarumo gretas kopiančioje juostoje „Vadink mane savo vardu“ („Call Me By Your Name“). Karšta 1983-ųjų vasara. 17-metis svajotojas Elijas tingiai leidžia dienas tėvų namuose Šiaurės Italijoje. Jis klausosi muzikos, groja pianinu, skaito knygas, žaidžia tinklinį, droviai flirtuoja su merginomis, nepraleidžia maudynių ir naktinių pramogų. Ir štai į vilą šešioms savaitėms iš JAV atvyksta jaunas akademikas Oliveris. Jį kaip asistentą tyrimui apie graikų-romėnų kultūrą pasikviečia Elijo profesorius tėvas. Pasitikintis savimi išvaizdos žydų kilmės amerikietis stilingai rengiasi ir puikiai atrodo. Iš pradžių Elijas gan šaltai ir arogantiškai reaguoja į naują kaimyną, bet jau netrukus jie dviese važinėjasi dviračiais po apylinkes. Elijas nedrąsiai pradeda rodyti dėmesį spontaniškam 24-erių Oliveriui ir netrukus tarp jų išplieskia aistra. „Žavingame filme taikliai užčiuoptas jaunystės ilgesys ir sumišimas, kai tenka pažaboti išdidumą, nesaugumą ir nepasitikėjimą savimi. Tai dviejų aktorių, nepriekaištingos režisūros ir virtuozo operatoriaus meistrystės pavyzdys. Šis filmas negrįžtamai pakeis jūsų nuomonę apie persikus“ (E. Pukšta).

Kalbant apie lietuvišką kiną, rekomenduojau pažiūrėti režisierės G. Beinoriūtės filmą „Kvėpavimas į mar-

murą“. Jame pasakojama inteligentų šeimos, kuri išivaikino problemišiausią vaiką, istorija. Filmą pastatytas pagal to paties pavadinimo Lauros Sintijos Černiauskaitės romaną, kuris 2009 m. buvo apdovanotas Europos Sąjungos literatūros premija. „Kvėpavimas į marmurą“, deja, yra vienas paskutinių filmų, prie kurio prisidėjo šiemet po sunkios ligos miręs operatorius Audrius Kemežys. Lauros Sintijos Černiauskaitės romano „Kvėpavimas į marmurą“ ekranizacijos centre – modernios šeimos iššūkiai. Jausminga istorija apie vyrą ir moterį filme atsiskleidžia trilerio siužetui būdingais nutylėjimais ir įtempta atmosfera. Izabelė ir Liudas – inteligentų šeima, gyvenanti užmiestyje ir auginanti sūnų Gailių. Izabelė įtikina vyrą išvaikinti patį problemišiausią vaiką Ilją, augantį vaikų namuose. Uždaras ir paslaptingas berniukas nepritampa prie naujos šeimos ir nuolat varžosi dėl mamos dėmesio. Filme režisierė Giedrė Beinoriūtė kalba apie ryšius tarp žmonių, nematomas gijas, siejančias jų gyvenimus, apie kiekvieno atsakomybę už save ir kitą.

Šiais metais „Kino pavasario“ programa yra labai spalvinga ir įdomi, tad kiekvienas kino gurmanas atras, kuri vieta jam patiks labiausiai. Gražaus ir įdomaus kino! □

KAS ŽINO TAKĄ PRIE ŠVENTOS VERSMĖS

Erla

Prieš daugelį metų aplankiau pirmąsias šventvietes. Išgirdau jų vardų skambesį ir padavimų žavesį. Susirūpinimas, siekis aprašyti ir išsaugoti šventvietes tapo svarbiausiu mano tikslu, kuris veda naujais keliais ir neleidžia nurimti. Gali būti, kad net rašant šiuos žodžius, iš nežinojimo, dėl aplaidumo netekome švento ažuolo arba akmens, gali būti, kad amžinybėn iškeliavo tas, kuris žinojo taką prie šventos versmės”, leidinio pratarinėje skelbia dr. Vyktintas Vaitkevičius. Taip autorius aiškina knygos gimimo aplinkybes.

„Senosios Lietuvos šventvietės: Joniškio rajonas” – trečioji knyga. Autorius jau išleido Žemaitijos (1998) ir Rytų Aukštaitijos (2006) šventviečių tyrinėjimus.

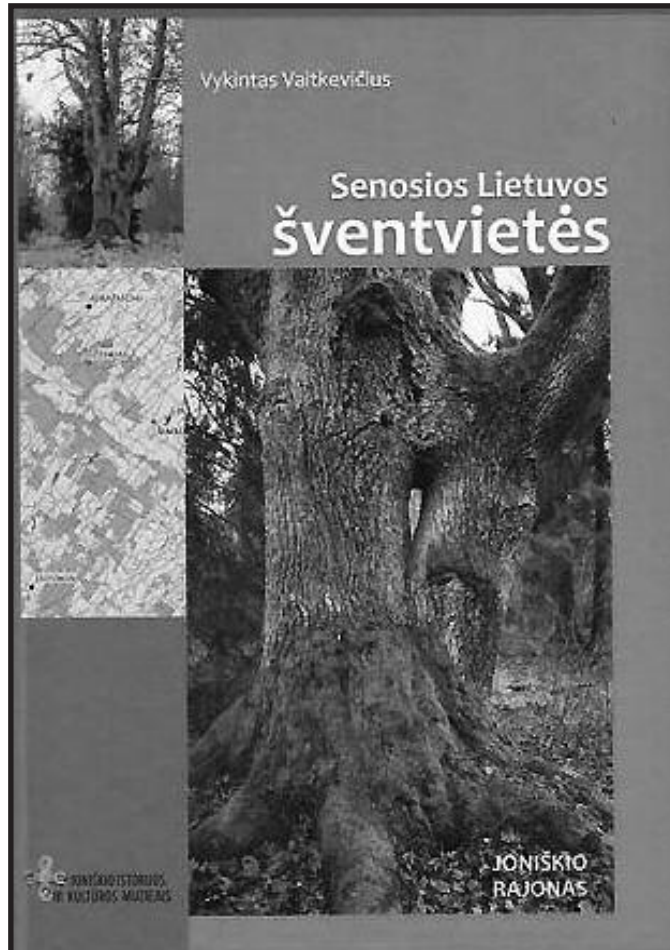
Knyga atitinka aukšto lygio mokslinio darbo kriterijus. Žanras – mokslinis pažintinis. Beveik du trečdalius leidinio sudaro tyrinėjimų medžiaga. Tai pratarinė, įžanga ir penki skyriai. Likusioje dalyje publikuojami trumpiniai, šaltiniai ir literatūra, gale teksto – santrauka anglų kalba, vietovardžių, asmenvardžių ir temų rodyklės. Leidinyje pridodamas sulankstomas skaitmeninis rastinis topografinis žemėlapis su vietų numeracija pagal sąvadą. Knyga iliustruota spalvotomis nuotraukomis, senovinių žemėlapių ištraukomis. Ekspонатų (tyrinėjamų objektų) nuotraukos su koordinatėmis ir skalių atžymomis. Iliustracijos ir tekstai pateikti informatyviai. Darbą „Senosios Lietuvos šventvietės. Joniškio rajonas” apsvairstė ir leidybai pritarė Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto taryba. Knygos paruošimą ir leidybą rėmė Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija, Lietuvos Respublikos Kultūros taryba, Joniškio rajono savivaldybė, Joniškio kultūros ir istorijos muziejus, Prigimtinės kultūros institutas.

Leidinio meninio išpildymo kokybė nenusileidžia knygos turiniui. Iš amžių glūdumos nuo pagrindinio knygos viršelio į skaitytoją žvelgia Skaistgirio girininkijos šventojo ažuolo akys. Ketvirtame viršelyje nuotrauka, kur V. Vaitkevičius kalbina Joniškio krašto gyventoją. Leidiniui parinktos žalia ir rusva spalvos atspindi gimtojo krašto koloritą. Tokią vaizdinę knygos raišką sukūrė dailininkė Jurgina Jankauskienė.

Taigi šimtmetis ažuolas kviečia skaitytoją atidengti pastelinių miglų skraistę ir pakeliauti mįslingais šventviečių paieškų pėdsakais. V. Vaitkevičius nurodo, kad pirmąsias žinias apie Joniškio krašto šventvietes užrašė Šiaulių ekonomijos išdininkas Mauricijus Griškevičius XIX amžiuje. Vėliau pasirodė lietuviškos spaudos platintojo Mato Slančiausko tyrinėjimai. Knygoje eksponuojama padavimų apie Mėdginų Kėkštakmenį faksimilė. V. Vaitkevičius teigia, kad Tarpukario Švietimo ministerijos nurodymu mokytojų pildytos Žemės vardyno anketos tapo neįkainojamu Joniškio rajono šventviečių tyrimų šaltiniu. Autorius rašo, kad „ši gija mus jungia su senuoju Lietuvos kaimu, per amžius vienoje vietoje gyvenusiomis bendruomenėmis, jų kultūra ir pasaulėžiūra.” O mokslininko pagal šventviečių pėdsakus sudarytas žemėlapis mus nukelia į XII–XIII a. žiemgalių žemes

Skyriuje apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpio šventvietes aprašoma Joniškio krašto vandenų šventovė – Mūšos tyrelis. Fiksuojami gamtos reiškiniai, atskleidžiamos moteriškojo ir vyriškojo prado baltų ženklų reikšmės, padavimai. Mūšos ištakos persilieja į istorinio Ramutaičių kaimo erdvę. Autorius mus veda toliau matomais ir vos užčiuopiamais keliais su tokiais iškalbingais pavadinimais kaip Senvieškėlis, požemių takeliais iki ežero gelmių, iki išskirtinės istorijos apie žvejį, kadaise sukąpusį į gabalus didžiulę lydeką.

Skyriuje apie šventvietes nagrinėjami buities papročiai, tradicijos jau po krikščionybės įvedimo. Ypatingos 1710 metų maro laikotarpiu išmirusių kaimų vietos. Remdamasis tyrimų išvadomis, autorius teigia, kad „priešglabstį teikiančios išmirusių kaimų vietos artimos šventvietėms – jos taip pat labai saugios”. Pasirodo, tose vietose vė-

Vyktintas Vaitkevičius. Senosios Lietuvos šventvietės. Joniškio rajonas. – Šiauliai, Lucilijus, 2017.

liau glausdavosi žmonės, kūrėsi krašto vaduotojai. Ši mįslingą reiškinį mokslininkas sieja su baltų deive Apidėme.

Christianizacijos laikotarpį žymi keičiama šventų akmenų lokalizacija, panaudojimas. Kilnojami ne tik akmenys. Į naujas vietas kraustosi žalčiai, vandenys, o teismų dokumentuose, kaltinančiuose ragavimu, „gausu senųjų papročių apraiškų, užkalbėjimų bei kerų.” Pajusti Raganynės dvasią skai-

tytojas gali keliaudamas Audruvės upelio sietuvomis.

Nedaug kas žino, kad Joniškio rajone yra Šventoji žemė. Taip vadinamas laukas Svirplių kaime, kurio vieta nurodyta 1890 m. žemėlapiu faksimilėje.

Senieji gyventojai pasakoja, kad sveikatos ir stiprybės semiasi iš šaltinių vandens. Žagarės seniūnijos Rukuižių kaimo gyventojas užsimena apie verdantį žemės gelmių vandenį.

Knygoje aprašomos, ikonografuojamos su Saulės mūšio memorialo įrengimo vietoje susijusios apylinkės Jauniūnų kaime. Ten teka Mūša ir Tautynys. Viena iš slaptiausių, šurpiausių vietų vadinama Velnio bala, kurioje visi nuskęsdavo. 1890 m. žemėlapiu faksimilė rodo menamą gėlmės vietą.

Leidinyje autorius nagrinėja ir šventviečių apsaugos problemą. Deja, išlikusi tik Akmens su smailiadugniu dubeniu nuotrauka. Akmuo skirtas Sidabrės pilies sudeginimo 700 m. sukakčiai. Vėliau atvežtas prie Saulės mūšio vietai skirtas akmenis. Sidabrės akmuo dingio atliekant memorialo teritorijos paruošimo darbus. Dar vienas sunaikintas šventas paminklas – Jauneikių ažuolas, nupjautas Joniškio savivaldybės administracijos sprendimu.

Knygą „Senosios Lietuvos šventvietės” būtina perskaityti, nes tai raktas į mūsų istoriją, kraštovaizdį, architektūrą, baltiškąją filosofiją, papročius ir dėsningumus. Recenzijoje paminėjau keletą vietovardžių, šventviečių. Jų patirtis ir pažinimas neišsemiami. Skaitytojo laukia kitų šventviečių staigmenos. Šventame medyje, akmenyje, gėlmėje užkoduoti ženklai. Kiekvienas tą ženklą sifruos per savo patirtis ir pojūčius, keliaudamas šventviečių žemėlapyje pažymėtais pilkapiais, šaltiniais, akmenimis, kalnais, laukais, medžiais.

Knygos paruošimui ir išleidimui „Senosios Lietuvos šventvietės. Joniškio rajonas” autorius V. Vaitkevičius subūrė profesionalų ir kraštą mylinčių žmonių komandą. □

ŠULINYS

Atkelta iš 3 psl.

Atsikėlusį perėjai visą baisią, naktį tokią svetimą jūsu virtuvę ir sustojai prie mamos durų. Atsargiai pravėrusi duris išgirdai, kaip ji kilstelėjo galvą nuo pagalvės. Tėtuko dar nebuvo.

– Ena, čia tu?..
– Mamyte... Man reikia sukalbėti maldele.
– Ką čia dabar sugalvojai? – paklausė mama.
– Kam tau maldelė?
– Turiu pasimelsti už draugę.
– Už kokią draugę?
Neatsakei.
– Kas tau pasakė, kad turi pasimelsti?
Neatsakei.
– Ateik, – pakvietė mama, ir tu bėgte pribėgai prie jos.

Ji įjungė lempelę prie lovos, suėmė tavo rankas ir prispaudusi prie savęs paklausė:

– Enike... Kokia draugė prašė tavęs pasimelsti?

Neatsakei.

– Dukra...

– Nepyk, mamyte, aš negaliu pasakyti.

– Rasele?

Neatsakei.

– Tu sapnavai Rasele?

Kaip sunku ištylėti, kai mama klausinėja!..

– Vaikeli, jokia maldelė čia nepadės. Rytoj atvažiuos milicija, ir suras Rasele. O tu daugiau niekada ir niekam nekalbėk apie maldele, supratai? Negalima, – labai rimtai pasakė mama.

Žinoma, kad nesupratai. Bet, jeigu mama prašo, vadinasi, taip reikia.

Mama liepė grįžti į lovą ir leido palikti atviras duris. Net lempelę paliko įjungta, kad tau būtų jaučiau užmigti. Jutai iš jos kambario atvinguriuojančią rūpesčio giją ir jau nebesijautei vieniša, tik skubėjai užmigti, kol dega lempelė. Tačiau į galvą lyg įkyrus mašalas vis lindo mintis: kodėl Rasele paprašė to, ko negalima? Apie Dievą buvai girdėjusi iš tetos Mikasės, kai ateidavai pas Rasele, ji dažnai pašnibždom su juo kalbėdavosi. Bet ji buvo tokia sena ir nesusigaudydavo, nei kuri šiandien diena, nei kaip rengtis: vasarą išeidavo į kiemą su žieminiu paltu. Be jos su Dievu niekas daugiau nesikalbėdavo, ir dar taip, lyg turėtų su juo bendrų paslapčių. Visos iki šiol tau atskleistos paslaptys buvo negeros: turbūt ir Dievas toksai; todėl mama ir liepė į jį nesikreipti.

Tačiau tau buvo taip gaila Raseles, kad neištvėrusi sukuždėjai:

Dieve, nors tu ir negeras, o aš nemoku jokios maldelės, padėk Raselei išlipti iš šulinio.

Padėk. Padėk. Padėk.

Padėk Raselei išlipti iš šulinio, jai ten šalta ir baisu, o man jos taip gaila.

Aš neužmigsiu, kol Rasele bus šuliny.

Ir tai visai ne maldelė, mama man neleidė maldelės.

Aš tikrai taip sakau, Dieve, iškelk Rasele iš šulinio.

Jeigu tu ją iškelsi, aš neprašyta išravėsiu visus žirnius, gerai?..

Laura Sintija Černiauskaitė. *Šuliny. Mažasis romanas*. – Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2018

Unikali briliantinio balso spalva

LAIMA LINGYTĖ

Neapvasariškai žvarbų šių, 2018-tųjų metų kovo 3-iosios rytą netekome unikalaus balso savininko, operos dainininko Virgilijaus Noreikos. Mažai pasaulyje buvo dainininkų, kurių veikla truktų taip ilgai ir sėkmingai, kaip V. Noreikos. Jo talentą puoselėti padėjo šeimos darba, nes šalia maestro Virgilijaus pastaruosius kelis dešimtmečius buvo mylima žmona Loreta: suprantanti ir tarsi kiekviena savo ląstele pajuntanti kiekvieną jo žodį, judesį, nuotaikas, kaip gerasis angelas nuo žvarbių gyvenimo vėjų sauganti kiekvieną jo dieną ir valandą...

Maestro Virgilijus buvo mylimiausias Kipro Petrausko mokinys. Balso moduliacijomis pranoko savo mokytoją. Neaprepiamas buvo Virgilijaus Noreikos darbštumas, judrumas, pastarųjų metų nuolatinės koncertinės kelionės po įvairias Lietuvos vietas. Jį pažino, gerbė ir mylėjo visa Lietuva. Kovodamas su klastinga liga, būdamas jau garbaus amžiaus, jis vis dar dainavo savo briliantiniu balsu, o klausytojai jo laukdavo pilnutėlėse salėse. Nuolat koncertuodavęs Lietuvos miestuose, kaimuose, miesteliuose, Maestro ypač vertino šiuos paprastus nuoširdžius klausytojus, šiltus susitikimus su žmonėmis, kuriuos, kaip ir jį, išaugino dosnioji Lietuvos žemė.

Prestižinis žurnalas „Opera News“, rašydamas apie Donizeti operą „Lucija di Lammermoor“, tarp geriausių šimtmečio tenorų, šalia Enrico Caruzo, Placido Domingo, Luciano Pavarotti ir kitų, paminėjo tenorą iš Lietuvos –

Virgilijų Noreiką. Jis buvo pavadintas Briliantiniu balsu, kuriam, deja, pačiais gražiausiais jo gyvenimo ir kūrybos metais geležinė Sovietų Sąjungos uždanga neleido dainuoti žymiausiose pasaulio scenose.

Jo talentu žavėjosi, iš jo mokėsi dabar jau ir tarptautiniu lygiu pagarsėję mokiniai – Edgaras Montvydas, Sergejus Larinas, Vaidas Vyšniauskas, taip pat ir jaunesnieji...

Prie afišos – Virgilijus Noreika, Laima Lingytė ir Regina Stadalnikaitė

darbštumas ir nenuilstama veikla buvo įvertinti daugybe užsienio ir Lietuvos apdovanojimų. Tarp jų – Nacionalinė kultūros ir meno premija už aukščiausią vokalinį meistriškumą ir neblėstantį talentą. □

Dr. Vinco Kudirkos premijos laureatė, Lietuvos Radijo ir Televizijos muzikinių laidų scenaristė bei režisierė Laima Lingytė yra sukūrusi daug televizijos filmų kultūros temomis, taip pat apie meną ir menininkus. Vienas iškiliausių tarp jų yra apie šių metų kovo 3-čią dieną mirusį žymų solistą, pasaulinio garso tenorą Virgilijų Noreiką.

Kitame numeryje skaitykite Aldonos Žemaitės ir Laimos Lingytės pokalbį „Unikali briliantinio balso spalva“.

Žmonių širdis pasiekia tai, kas eina iš širdies... Virgilijus Noreika pavergė tūkstančius širdžių Vokietijoje, Italijoje, Austrijoje, Amerikoje, Kanadoje, Japonijoje, Estijoje, Latvijoje, beveik pusšimtyje šalių, kur teko dainuoti. Jam plojo Paryžiaus Grand Operoje, Maskvos Didžiajame teatre, Buenos Airėse, Milano La Scaloje ir daugybės kitų teatrų žiūrovai...

Virgilijaus Noreikos talentas,

Švelnumas

Muzika – Algimanto Raudonikio, tekstas – Eduardo Seleccionio.

Atliko – Virgilijus Noreika

Kai už lango gruodas ar šarma
Kai ateina sielon vienuma
Kai širdis nešyla
Kai ranka nekyla
Man pro slogią tylą
Grįžta, grįžta tavo artuma.

Tas rankų švelnumas
Nuo širdies ir nuo veido
Tirpdo vienumos ledus.
Tu – ryto lengvumas
Man gražinės lyg dainą
Tuos jau užmiršty vardus.

Savo sunkią naštą tau nešu
Nežinau, gal kaltas pats esu
Kai jėgų pristinga
Kai kelius užsninga
Aš tave lemtingą
Tyliai tyliai pašauki vardu.

Tas rankų švelnumas
Nuo širdies ir nuo veido
Tirpdo vienumos ledus
Tu – ryto lengvumas
Man gražinės lyg dainą
Tuos jau užmiršty vardus

Smerk ir priekaištauki, jei gali
Tik neleisk paklysti man kely
Kai apkars man dienos
Naktys mėnesienos
Kai aš būsiu vienas
Būki, būki žemėj netoli.

Tas rankų švelnumas
Nuo širdies ir nuo veido
Tirpdo vienumos ledus
Tu – ryto lengvumas
Man gražinės lyg dainą
Tuos jau užmiršty vardus.

Kultūros kronika

Vasario 28 d. Nacionalinėje filharmonijoje Varšuvoje vyko iškilingas koncertas, skirtas Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui paminėti. Lietuvos nacionaliniam simfoniniam orkestrui dirigavo pripažinta dirigentė Mirga Gražinytė-Tyla. Koncerto programoje skambėjo Ramintos Šerkšnųtės, Osvaldo Balakausko, Wachtango Kachidzės ir Igorio Stravinskio kūriniai, kuriuos atliko pianistė Onutė Gražinytė, slovakų altistas Milanas Radičius ir lenkų dainininkų ansamblis iš Katovicų „Camerata Silesia“. Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui paminėti skirti renginiai vyko taip pat ir daugelyje kitų Lenkijos miestų.

Kovo 3 d. vienoje žymiausių Varšuvos galerijų „Piktogram“ atidaryta lietuvių menininko Augusto Serapino paroda. Augusto Serapino kūrinys „Gym (Jõusaal)“ – tai performatyvi instaliacija, kurioje menininkas bei kiti performanso dalyviai (galerijų darbuotojai ir lankytojai) mankštinaisi prie neįprastų treniruoklių. Šie sporto įrankiai padaryti iš nereikalingų meno kūrinių, rastų ir surinktų įvairiose Europos valstybėse. „Gym (Jõusaal)“ nuolat pasipildo naujais treniruokliais, kuriuos menininkas specialiai pagamina kiekvienai naujai parodai, eksponuojamai vis kitoje vietoje. Šio jauno, tačiau tarptautinėje scenoje sparčiai kylančio menininko kūryba neseniai pristatyta „David Roberts Art Foundation“ Londone, „Fogo Island Arts“, Kanadoje, 6-ojoje Maskvos bienalėje, Vienos Kunsthalleje ir kitur.